कोलि स्त्री कुल–इन् । वदर्य्याम् पक्षे वा ङीप् अमरः

कोलिसर्पः पु० सगरेण म्लेच्छतां प्रापिते क्षत्रियभेदे । उदा० केरलशब्दे हरिवं० वाक्यमुक्तम् "कोलिसर्पामाहिषकास्तास्ताः क्षत्रियजातयः । वृषलत्वं परिगता ब्राह्मणानामदर्शनात्" भा०आनु०६६अ० [राजा अण् कौलूत तन्नृपे

को(कौ)लूत पु० कुलूतशब्दार्थे वृ० स० पाठान्तरम् । तस्य

कोल्या स्त्री कोलमर्हति यत् । पिप्पल्यां रत्नमा०

कोल्ल पु० भारतवर्षस्थे पर्वतभेदे "भारतेऽप्यस्मिन् वर्षे सरिच्छैलाः सन्ति बहवः" इत्युपक्रमे "ऋषभः कूटकः कोल्लः सह्यगिरिः" इत्यादि भाग० ५।१९।१०। उक्तम् । स च गिरिः वृ०सं०कूर्म्मविभागे "अथ दक्षिणेन लङ्का" इत्युक्रमे "कर्णाटकमहाटविचित्रकूटनासिककोल्लगिरिचोलाः" इति दक्षिणस्यामुक्तः । कोल्लगिर्य्यादयोप्यत्र । तत्र भवः तस्य राजा वा बा० ढक् । कौल्लगिरेय तत्रभवे तन्नृपे च । "अर्च्चितः प्रययौ भूयो दक्षिणं सलिलार्णवम् । तत्रापि द्राविडैरान्ध्रैरौद्रैर्माहिषकैरपि । तथा कौल्लगिरेयैश्च युद्धमासीत् किरीटिनः" आ० आश्व० ८३अ० ।

कोविद पु० कुङ् शब्दे–विच् कोर्वेदस्तं वेत्ति विद–क । १पण्डिते २विदुषि अमरः "समीक्ष्यकारिणं प्राज्ञं धर्म्मकामार्थकोविदम्" मनुः । "आत्मनैव गुणदोषकोविदः" । "श्रौतमार्गसुखगानकोविदेति च" माघः ।

कोविदार पु० कुं भूमिं विदृणाति–वि+दृ–अण् पृषो० । १रक्तकाञ्चनारे (रक्तकाञ्चन) । अमरः । "कोविदारकलिकाऽतिकोमला तक्रसिद्धतिलतैलपाचिता । हिङ्गुवासकसुवासवासिता वेसवारलुलिताऽतिलोभदा" पाकशास्त्रम् । काञ्चनारशब्दे गुणाद्युक्तम् । "कशेरु कोविदारश्च तालकन्दस्तथा विषम्" । श्राद्धे देयकथने वायुपु० । "श्वेतकाञ्चनसदृशः कोविदारः" इति श्राद्धविवेकः । २पारिजाते च । हरिवं० १२६अ० तद्व्युत्पत्तिर्दर्शिता यथा "कोऽप्ययं दारुरित्याहुरजानन्तोयतोजनाः । कोविदार इति ख्यातस्तत्त्वतः स महातरुः । मन्दारः कोविदारश्च पारिजातश्च नामभिः । स वृक्षो ज्ञायते दिव्यो यस्यैतत् कुसुमोत्तमम्" पारिजातहरणे । "पारिजातान् कोविदारान् देवदारुद्रुमास्तथा" भा०व० १५५अ० । अत्र पारिजाताद्भिन्नत्वेन निर्द्देशात् रक्तकाञ्चनपरता स्वार्थे क । रक्तकाञ्चनवृक्षे "अमन्दैः पिचुमर्द्दैश्च मन्दारैः कोविदारकैः" काशी० ।

कोश(ष) पुंन० अर्द्धर्चादि कुश(ष)–आधारादौ घञ् कर्त्तरि अच् वा० । १अण्डे शब्दर० । कृताकृतयोः २हेमरूप्ययोः अमरः । ३कुट्मले मुकुले ४खड्गपिधाने । (खाप) ५समूहे ६दिव्यभेदे अमरः । मूर्द्धन्यमध्यस्तु अभिधानरूपे ७शब्दपर्य्यायज्ञापकग्रन्थे मेदि० ८धनाद्यागारे ९पानपात्रे चषके १०शिम्बायां हेमच० । पनसादिमध्यस्थे (कोया) ख्याते ११पदार्थे धर० । शब्दान्तरपूर्व्वस्तु गोलकाकारे १२पदार्थे यथा "नेत्रकोषः" क्षीरस्वामी । तत्र खड्गपिधाने "वैयाघ्रकोषे निहितो हेमचित्रत्सरुर्म्महान्" । "पृथुलश्चित्रकोशश्च" तस्य हेममये कोषे सुतप्ते पावकप्रभे" भा०वि० ४२अ० । बहुशः प्रयोगः । धनागारे "निःशेषविश्राणितकोषजातम्" मुकुले "मामक्षिणोद् यत्र विभिन्नकोशैः" "भिन्नाद्रिगैरिकतटा इव दन्तकोशाः" रघुः १३त्वगाद्यावरणे कोषवदावरकत्वात् "शरीरकोशाद्यत्तस्याः पार्वत्यानिःसृताम्बिका । कौशिकीति समाख्याता ततोलोकेषु गीयते" देवीमा० । १४पिधानमात्रे "सुजातयोः पङ्कजकोशयोः श्रियम्" रघुः । "कोशमङ्गुष्ठाङ्गुलिपर्वसु विदध्यात्" सुश्रु० "योवा अयं द्वीपः कुवलयकमलकोषाभ्यन्तरकोशः" भाग० ५।१६।६। कोश(ष)पानदिव्यञ्च वीरमि० दर्शितोयथा "अथ कोश(ष)विधिः । तत्र "अतः परं प्रवक्ष्यामि कोश(ष)स्य विधिमुत्तमम् । शास्त्रविद्भिर्यथा प्रोक्तं सर्वकालाविरोधिनम् । पूर्वाह्णे सोपवासस्य स्नातस्यार्द्रपटस्य च । सशङ्कस्याऽव्यसनिनः कोशपानं विधीयते । इच्छतः श्रद्दधानस्य देवब्राह्मणसन्निधाविति" । सशङ्कस्य असत्येन दिव्यकरणेऽनिष्टशङ्कायुक्तस्य कोशपानम् । उग्रदेवतास्नानोदकपानं देवतास्नानोदकञ्च प्रसृतित्रयं ग्राह्यमित्याह विष्णुः "उग्रान् देवान् समभ्यर्च्य तत्स्नानोदकात्प्रसृतित्रयं पिबेदिदम्मया न कृतमिति व्याहरन् देवताभिमुखः" इति । याज्ञवल्क्योऽपि "देवानुग्रान् समभ्यर्च्य तत्स्नानोदकमाहरेत् । संश्राव्य पाययेत्तस्माज्जलात्तु प्रसृतित्रयमिति" । उग्रान्देवान्दुर्गादित्यादीन् । तेषामन्यतमं देवं प्राड्विवाकः सोपवासो गन्धपुष्पादिभिः सम्पूज्य स्नापयित्वा तत्स्नानोदकं दिव्यदेशन्नयेदित्यर्थः । नीत्वा च तत्र निधाय धर्माधाहनादि शोध्यशिरसि पत्रारोपणान्तं सर्वदिव्यसाधारणविधिं विधाय देवतायतनसमीपे मण्डलञ्च विधाय तत्र शोध्यं प्राङ्मुखं स्थापयित्वा तमसत्येनैतद्दिव्यकरणेऽनिष्टं संश्राव्य जलविधानोक्तेन "तोय ! त्वं प्राणिनां प्राणः" इत्यादिना मन्त्रेणाभिमन्त्र्य पूर्वनिहितोदकात् प्र